

**ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗВІДКИ
З ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І
ПРАВОНАВСТВА**

Випуск 9

КОЖУХАР О.І.,
доцент, кандидат
історичних наук,
ШВАГЕР К.О.,
студентка IV курсу
історичного факультету

ШЛЯХ БОЛГАРІЇ ДО ЄВРОСОЮЗУ

Становлення і розвиток Європейського Союзу(ЄС) як унікального між-і наднаціонального об'єднання є одним із головних подій міжнародного життя кінця ХХст. ЄС являє собою єдиний реальний приклад безконфліктного, строго добровільного об'єднання на основі вже існуючих національних держав, які пройшли довгий шлях розвитку.

В Україні з набуттям незалежності відбулися широкомасштабні політичні та соціально – економічні зміни. Наша країна проголосила стратегічною метою інтеграцію до Європейського Союзу. З огляду на сучасний стан євроінтеграційного напрямку української політики, коли держава фактично сподівається на політичну асоціацію та економічну інтеграцію з ЄС, актуальним є вивчення досвіду постсоціалістичних країн, в т.ч і Болгарії, процесу набуття членства в ЄС.

У вітчизняній історичній науці проблема інтеграції Болгарії майже не знайшла відображення у комплексних дослідженнях. В статтях В.І. Бурдяк [2,3], М.І. Мілової [10,11], І. Осадца [12], В.А. Черній [13] та ін.. розкривають передумови, хід євроінтеграційних процесів в Болгарії, труднощі і перші наслідки членства країни в ЄС.

Російські вчені Аблов М.М.[1], Валева Т.Е.[4], Глінкіна С.П. [7], Зудінов Ю.Ф. [8] та ін. аналізують як загальні питання розширення ЄС на Схід та механізми його функціонування, так і конкретний шлях Болгарії до Європейського Союзу.

Мета статті полягає у висвітленні процесу інтеграції Болгарії до Європейського Союзу.

В основі системи європейських інтеграційних інститутів лежить принцип наднаціональності, іншими словами це передача національними державами частини свого суверенітету надна-

ціональним інтеграційним інститутам і органам. «ЄС – пише В.Г. Шемятенков – ...це насамперед загальне право, загальні інститути і загальна політика. Місце і роль ЄС у сучасному світі не можна порівняти з місцем і роллю будь-якого торговельного блоку чи міжнародної організації». Він також зазначає, що ЄС – це згуртована політична й економічна сила, яка може конкурувати з США та Японією [2].

На сьогодні євроінтеграція майже охопила всі країни Центрально - Східні Європи, а 1993р. на засіданні Європейської ради в Копенгагені було прийняті критерії членства в ЄС для країн Центральної Європи, бажаючих приєднатися до інтегрованої групи. В цих критеріях йшлося про стабільні інститути, які забезпечують демократію, верховенство закону, дотримання прав людини та національних меншин (перш за все в політичній сфері); функціонуюча ринкова економіка, що може витримати конкуренцію та справлятися з діями ринкових сил в країні та союзі; готовність і спроможність прийняти на себе всі обов'язки, пов'язані з членством в ЄС; згода з цілями створення валютного союзу[1].

Вже в 1995 р. була прийнята так звана «Біла книга», яка містила перелік необхідних законодавчих актів та рекомендації до них щодо входження країн до ЄС. Також була затверджена програма «Підготовки асоційованих країн Центральної і Східної Європи до інтеграції у внутрішній ринок ЄС», де були визначені умови приєднання для кожної країни окремо, пріоритети, конкретні дії і строки їх виконання [7,с 53]. Претендентам були поставлені конкретні задачі, а їх кількість визначалось внутрішнім економічним розвитком країни: наприклад, для Угорщини - 88, Чехії - 90, Словаччини - 98, для інших - більше 100. Вони були поставлені за трьома основними критеріями – інституціональна адаптація, економічна інтеграція, і регіональна політика ЄС, але ці критерії були більш узагальнені, адже країни мали різні економічні, політичні, національні особливості що інколи це могло привести певних труднощів [5, с. 4].

На думку М. Мілової, у постсоціалістичних країнах відбувалися два етапи євроінтеграції, як два різних процеси: вихід з тоталітарного режиму, що означає руйнування тоталітарних структур і будівництво демократії; другий етап є власне будівництво демократії та її функціонування в нових умовах [11].

Болгарія в останнє десятиліття також не відступала від позицій своїх сусідів щодо приєднання в політичний і економічний простір Заходу, таким чином колишня постсоціалістична країна намагається розірвати зв'язки з тоталітарним минулим та вийти на новий щабель розвитку, забезпечивши демократичні зміни. Як заявив болгарський екс-президент П. Стоянов «успіх Болгарії може забезпечити входження в ЄС та НАТО. Визнаючи ці пріоритети, розвиваючи партнерство з цими організаціями, ми стимулюємо стійкий процес створення демократичних інститутів і ринкових механізмів»[9]. Обраний курс є природним та закономірним, адже Болгарія за географічними, історичними, політичними, духовними ознаками належить до європейського континенту[2].

Вступ в Євросоюз розглядалось Софією як шанс прискорити модернізацію країни. Але також в країні існували інші думки, які полягали в тому, що Болгарія може досягти розвитку і без ЄС, спираючись на розвиток військової промисловості та атомної енергетики, але більшість політиків відкинуло такий шлях. Важливою проблемою була соціально- економічна сфера, що гостро потребувала капіталовкладень, кредитів від зарубіжних країн Заходу. Хоча Болгарія і мала доволі налагодженні політико – економічні зв'язки з Росією, але в «західному напрямку» вбачала пріоритети, в першу чергу подолання певної «залежності» від Росії, і обирала самостійність у зовнішньоекономічному курсі [13,с 137]. Але і Захід не квапився надавати економічну допомогу Болгарії. Наприклад, ЄС надав кредити країнам Центральної Європи потягом 1990 – 1997рр., що прагнули вступити до ЄС, де Софія отримала (в розрахунку на душу населення) – 95 долл.(для порівняння Чехії – 699долл; Угорщина – 1470долл.; Польща – 362долл.)[8,с51].

Дипломатичні відносини вперше були встановлені з ЄС ще в 1988 р.. В 1990 р. було підписано угоду про торгівлю і торгівельно – економічне співробітництво, що передбачало поступову ліквідацію кількісних обмежень на болгарський експорт і взаємні поступки в торгівлі сільськогосподарськими товарів. В 1993р. вступила в силу угода про вступ в ЄС, яка забезпечувала умови для розвитку політичного діалогу, і тимчасовий договір про торгівлю, що передбачав створення зони вільної торгівлі між Болгарією та ЄС[9].

1 лютого 1995 р. набрало чинності домовленість Болгарії та ЄС про асоційоване членство, що дало можливість країні утвердитися, упевнитися у своїй європейській ідентичності і реалізувати тісні економічні, політичні та культурні зв'язки з розвинутими країнами Західної Європи. Вже 14 грудня цього ж року болгарський уряд прийняв рішення офіційно подати заяву про повноправне членство в ЄС (при голосуванні в парламенті воно було підтримано 212 голосами при 1 проті) і підчас Мадридської зустрічі на вищому рівні Болгарія офіційно представила свою кандидатуру до Європейського Союзу. В урядовому меморандумі з проханням про входження, зокрема, заявлялось: «Членство Болгарії в Європейському Союзі є стратегічною метою, що відбиває національні інтереси держави... Бажання стати повноправним членом ЄС відповідає бажанню і готовності Болгарії реалізувати ідею об'єднаної Європи, Європи миру, добробуту і соціальної справедливості» [13, с. 137 - 138]. Але на шляху до інтеграції Болгарія зіткнулась з низкою складних питань, таких, як великий відсоток безробіття, низький життєвий стандарт населення, корупція у різних сферах управління, бюрократизація у державній адміністрації, неефективна судова система, низька конкурентоспроможність болгарської економіки. Також потрібно зазначити, що перші етапи інтеграції країни до ЄС характеризували політичною нестабільністю. З 1990 р. по 1997 р. змінилось сім урядів, які по-різному трактували темпи і результати вирішення державних проблем на шляху до Євросоюзу.

Після фінансових і політичних потрясінь 1997 р. в суспільстві та політичних кругах остаточно затвердився консенсус про безальтернативну інтеграцію в ЄС [5, с. 24].

В 1997 р. Болгарія в якості країни-кандидата отримала оцінку як недостатньо підготовленою до початку переговорів про приєднання, і не потрапила в так звану «першу хвилю» переговорів щодо членства ЄС. Причинами цьому було певне відставання з проведення економічних реформ [8, с. 52]. 15 липня 1997 р. Європейська комісія опублікувала свою відому «Програму 2000», де було запропоновано певну допомогу країнам – претендентам, щодо приєднання до ЄС. В ній також була зроблена оцінка всіх держав, які подали заявки на членство в ЄС, де вони були згруповані в дві категорії: перша група - це ті, що були го-

тові до початку переговорів про повноправне членство в Євро-союзі та інші, які ще не готові до цього. “Програма 2000” справила велике враження на держави з другої групи. З цієї причини в грудні 1997 р. в Люксембурзі на засіданні Ради Євросоюзу було внесене певне заспокоєння, оскільки тоді була прийнята формула про рівний старт[10].

Болгарія на “Програму 2000” прийняла в березні 1998 р. Національну стратегію про приєднання Болгарії до ЄС. В Національній стратегії зазначалось, що вона “має на меті підготувати Республіку Болгарію до повноправного членства в ЄС”. Це стосувалося основних дій та процесів, певних конкретних кроків, які потрібно було реалізувати в життя. Були прийняті, наприклад, спеціальні заходи для гармонізації болгарського законодавства з правом ЄС; заходи зі зміни механізму прискорення підготовки країни до вступу в ЄС [13,с 139].

В грудні 1999 р. на засідання Ради ЄС в Гельсінкі були запрошені на переговори щодо вступу в ЄС країн «другої хвилі», в тому числі і Болгарія. Болгарії було виставлено дві попередні умови це – закрити перших чотирьох атомних реактори АЕС «Козлодуй» та продовження економічних реформ

Переговори Болгарії з ЄС про приєднання поновились в лютому 2000. р під час яких Болгарія почала брати активну участь у програмах, структурі та інституціях Європейського Союзу[9] У квітні вона приєдналася до Європейської соціальної хартії, а в грудні цього ж року стала повноправним членом Європейської агенції з питань охорони навколишнього середовища. Продовжується робота над правовим законодавством в країні та наближення його до європейських зразків[13,с138]

14 і 15 грудня 2001 р. в Лакені (Бельгія) відбулось чергове засідання Ради Європейського Союзу. В заключному документі вказувалось, що ЄС має на меті прийняття в 2004 р. десять країн-кандидатів. У відношенні Болгарії було відзначено, що країні буде надано сприяння і буде фіксований строк її прийняття в Союз. Вказувалось, що причиною відставання Болгарії були, в першу чергу, не виконання економічних критеріїв, які прийняті в Копенгагені.

Переговори з Болгарією були офіційно розпочаті 27 червня 2001 р. під час Сьомої сесії Міжурядової конференції по пе-

переговорам про приєднання. Цього ж року болгарський уряд С. Сакскобургготського вніс до нового законодавства проекти 20 законів, що повинні були прискорити адаптацію країни до правових норм ЄС. В подальший період процес переговорів (2001-2003 рр.) Болгарія надала Єврокомісії чотири пакети Додаткової інформації до переговорної позиції. Ці документи, які визначали прогрес в сферах по розділам, і явні, конкретні зобов'язання, взяті в ході переговорів, були високо оцінені ЄК[2].

У опублікованій в 2002 р. річній доповіді Європейська Комісія констатувала, що у Болгарії функціонує в ринкова економіка і Комісія підтримує бажання країни приєднатися до ЄС в 2007 р.

Відповідно до цього рішення Ради Європи, Єврокомісія в 2002 р. розробила і прийняла документ, названий «Дорожньою картою, на період до 2007 р.».

В лютому 2005 р. Болгарії був вручений проект договору про приєднання, а вже в квітні цього року Європарламент підтримав Болгарію в питанні її приєднання до ЄС (висловилися "за" 522 депутати, 70 – проголосували проти, а 69 - утрималися).

Після цього, 25 квітня 2005 р. президент Болгарії Г. Пирванов і прем'єр-міністр Симеон Сакскобургготський підписали договір про приєднання Болгарії до ЄС. Він передбачає, що якщо країна виявиться невідповідною до повноправного членства в ЄС до 1 січня 2007 р., то ЄС може відкласти приєднання на один рік [13, с149 - 141].

За період трансформації Болгарії до стандартів ЄС було досягнуто доволі помітний прогрес, а саме: демократизація суспільства, стабільний економічний ринок, якісні зміни в соціальній сфері. Оцінюючи результати, Європейська комісія констатувала: в країні функціонує ринкова економіка; створено демократичну державу, що гарантує права людини; присутній потенціал для роботи принципів загальноєвропейського права; законодавство і адміністрація в більшій мірі приведені в стан, що відповідає стандартам Євросоюзу.

Така трансформація до загальноєвропейських стандартів привела Болгарію до очікуваної мети: з 1 січня 2007 р. Болгарія являється офіційним членом Європейського Союзу. Це показує нам, що зовнішня політика Болгарії була повністю сформована

на ціль, що мала назву ЄС. Її наполегливість проявляється в постійних переговорах з Радою ЄС, що тісно переплітаються з перетвореннями в країні, які відповідають європейським стандартам. Таким перетворенням сприяло і прихильність євроінтеграції серед населення. У 1998 р. за дорученням ЄС Інститут дослідження Європи досліджував настрої населення країн, що претендували на членство в ЄС, де Болгарія мала найвищий відсоток, які виступали за Європейську інтеграцію, - майже 75% респондентів. Якщо порівнювати з ін.. країнами, що прагнули до ЄС, то Чехія мала 34%, а Угорщина 42%[2].

Інтеграція Болгарії вивела країну на новий щабель розвитку, залишивши позаду комуністичне минуле, дала поштовх до економічного і культурного прогресу суспільства. Хоча зараз Болгарія посідає останнє місце в ЄС за економічним розвитком, темпи його зростання виходять за рамки союзу і становить 8%, тоді як середньорічні темпи країн Центральної Європи – членів ЄС – 2%[9]. Це говорить про те, що Болгарія швидко досягне європейського рівня Заходу приблизно за чверть століття.

Таким чином, за роки інтеграції до ЄС Болгарія якісно змінилась, практично не залишилось і сліду соціалістичної системи. Широкомасштабні і водночас унікальні зміни, що відбулися в усіх галузях, дали країні значно зміцнити власний імідж у ЦЄС і особливо з економічного та державного розвитку. Сьогодні нова геополітична ситуація диктує нові вимоги до Болгарії як члена ЄС, але шлях інтеграції країни показав, що вона спроможна їх виконати, використовуючи нові можливості та шляхи досягнення поставленої мети, де небайдужість суспільства відіграє провідну роль. Україні, яка також зробила європейський вибір, важливо наслідувати приклад країн ЦЄС, які мають багато спільного в історичному розвитку, особливо в ХХ ст.. Бо саме таким шляхом, який перевірений іншими, та врахуванням власних національних особливостей, ми можемо досягти не тільки європейських стандартів, а й більшого.

Література

1. Аблов М.М. Реформирование стран Центральной и Восточной Европы в условиях расширения Евросоюза / М.М. Аблов // Международное право и международные отношения. – 2005. - №2. – Режим доступа : http://www.evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=754&Itemid=113

2. Бурдяк В.І. Політична трансформація України і Болгарії в руслі європейської інтеграції та системи безпеки. – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/drzb/201_114/Burdyak_V.pdf.
3. Бурдяк В. І. Трансформація постсоціалістичних країн: уніфікація чи розширення варіацій демократичного суспільства? – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/drzb/2011_4/Burdyak_V.pdf.
4. Валева Т. Э. Новые приоритеты Болгарии / Т. Э. Валева // Современная Европа. – 2003. - №2. – С. 87-95.
5. Восточная Европа: двадцать лет спустя// Нова и новейшая история. – 2009. - №6. – С.3 – 31.
6. Врадій О.А. Концепції євроінтеграції й політичні трансформації /О.А. Врадій //Віче. – 2008. - №24. – С.4 – 6.
7. Глинкина С.П. Центральнo – Восточная Европа на пути в Евросоюз/С.П. Глинкина// Нова и новейшая история. – 2007. - №3. – С.46-65.
8. Зудинов Ю.Ф. Болгария: трудный путь в «Большую Европу» / Ю.Ф. Зудинов//Славяноведение. – 1999. - №3. – С.44 – 57.
9. Карлін М.І. Фінансово-економічні проблеми на шляху до Європейського Союзу і перспективи перебування Болгарії в Євросоюзі. Фінанси країн Європейського Союзу. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/finans/finans_krayin_yevropeyskogo_soyuzu_-_karlin_mi.
10. Милова М. И. Болгария – ЕС: трудный путь в «Европу» (хроника и проблемы присоединения). / М. И. Милова // Одеська болгаристика: Наук. щорічн. – 2006. – №3-4. – С 40 – 45.
11. Мілова М.І. Постсоціалістична трансформація: закономірності та проблеми розвитку. – Режим доступу:<http://bibl.kma.mk.ua/index.php?m=10&s=7&t=23>.
12. Осадца І. Євроінтеграційні проблеми в програмах болгарських парламентських партій / І Осадца // Політичні та соціологічні студії: Зб. наук. прць. – Т. IV. – Чернівці: Прут, 2006. – С147 – 156.
13. Черній В.А. Євроінтеграційні виклики Болгарії/ В.А. Черній // Грані. – 2007. - №2. – С. 136-141.